

Κείμενο 1

Τα παλιά γεφύρια και η αξιοπρέπειά μας

Το ακόλουθο συντομευμένο άρθρο του Πέτρου Θέμελη, ομότιμου καθηγητή Κλασικής Αρχαιολογίας, δημοσιεύτηκε στην εφημερίδα «Τα Νέα» στις 10.09.2022.

Ταπεινοί διαβάτες της ιστορίας των κατασκευών, τα παλαιά γεφύρια εξακολουθούν να αποτελούν σημαντικά τοπόσημα στην ελληνική ύπαιθρο, χαρακτηριστικά μνημεία της χώρας μας. Η παρουσία τους προκαλεί συγκινήσεις, γεννά συναισθήματα νοσταλγικά για την απώλεια του νεοελληνικού πολιτισμού μας. Ενσωματωμένα στο φυσικό περιβάλλον, τα ζεύγματα αυτά δεν αποτελούν απλώς κατασκευές για τη διάβαση ανθρώπων και ζώων πάνω από αφρισμένους χείμαρρους και ορμητικά ποτάμια, αλλά και στοιχεία του παραδοσιακού μας πολιτισμού. Όταν μιλάμε για παράδοση δεν εννοούμε πια μόνο τον τρόπο, για παράδειγμα, δουλειάς που παραδίδεται από γενιά σε γενιά, εννοούμε μια συνείδηση του συνόλου του παρελθόντος (αρχαίου και νεότερου) μέσα στο παρόν.

Τόσο την κατασκευή όσο και τη χρήση των γεφυριών συνοδεύουν λαϊκές αφηγήσεις, δεισιδαιμονίες, μύθοι και θρύλοι για φημισμένους μαστόρους και πανέμορφες κυράδες. Το λαϊκό αυτό απόθεμα, κομμάτι της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς μας, άρρηκτα δεμένο με την υλική υπόσταση των γεφυριών, είναι που κάνει τη διαφορά και αναδεικνύει τις μοναδικές αυτές χειροποίητες κατασκευές σε έργα τέχνης, σε μνημεία που ζητούν σήμερα απεγνωσμένα την προστασία μας. Μολονότι σε μας η βιομηχανική εποχή άρχισε καθυστερημένα μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο και ο παραδοσιακός πολιτισμός θα μπορούσε θεωρητικά να συνεχίζεται, εντούτοις οι αλλοιώσεις στο φυσικό και πολιτιστικό περιβάλλον, στον οικονομικό, τον κοινωνικό και στον ιδεολογικό τομέα ήταν ραγδαίες και συνεχίζονται με ρυθμό επιταχυνόμενο. Η αγωνία για την απώλεια της παράδοσης στο σύνολό της και το συναίσθημα ευθύνης για τη μελέτη, την προστασία και τη διαφύλαξη των επιτευγμάτων του ανθρώπου και του περιβάλλοντος, έχουν φθάσει σε οριακό σημείο.

Το γεφύρι της Μαυροζούμενας στο Νεοχώρι του Μελιγαλά, δίπλα στην αρχαία Μεσσήνη, με τα εννέα τόξα του αποτελεί μοναδικό παράδειγμα τριπλής γέφυρας με μακραίωνη ιστορία. [...] Νίκησε τον χρόνο, έφτασε ως τις μέρες μας, κουβαλώντας πάνω του όλα τα πάθη του λαού μας, αντάμα με τις κακοποιήσεις και τις προσβολές από τα τσιμέντα, τα παλιοσίδερα, τις σκουριασμένες σιδεριές, την ασφαλτο, τα μπάζα και τα

απορρίμματα. [...] Αυτό που δεν αντέχεται είναι κυρίως το βάρος της αδιαφορίας, της άγνοιας, της αναλγησίας των συνανθρώπων μας που το έχουν εγκαταλείψει, χωρίς να το αναδείξουν ως μοναδικό μνημείο με τα σημαντικά ιστορικά και αρχιτεκτονικά στοιχεία που ενσωματώνει.

Όσο ο σύγχρονος άνθρωπος εξακολουθεί να ασελγεί πάνω στα υλικά κατάλοιπα της νεοελληνικής πολιτιστικής κληρονομιάς σε καθημερινή βάση, όπως δυστυχώς συνέβη και με το πατρικό ενδιαίτημα της Μαρίας Καλογεροπούλου (Κάλλας), τόσο θα συνειδητοποιεί την τραγική πραγματικότητα της αυτοκτονικής διαχείρισης της ζωής του.

Κείμενο 2

Η λαϊκή παράδοση

Απόσπασμα, ελαφρώς διασκευασμένο, από διάλεξη που έδωσε ο μεταπολεμικός πεζογράφος Δημήτρης Χατζής (1913-1981) το 1979 στο Φιλοπρόοδο Όμιλο Υμηττού (Το πρόσωπο του Νέου Ελληνισμού, διαλέξεις και δοκίμια, επιμέλεια-εισαγωγή Βενετία Αποστολίδου, Το Ροδακίό, Αθήνα, 2005, σ. 203-207).

Κυρίες και Κύριοι, αγαπητοί φίλοι,

Τελειώσαμε με το κεφάλαιο λογία παράδοσις και [...] περνώ σήμερα στην άλλη παράδοσή μας, την άλλη γραμμή του Νέου Ελληνισμού, τη λαϊκή μας παράδοση. Μπορούμε αλλιώς να την πούμε και λαϊκό μας πολιτισμό και να την πούμε και λαϊκή μας κληρονομιά. Ο όρος όμως «λαϊκός» είναι ασαφής και πολυσήμαντος από την ίδια του τη φύση.

Σαν επιθετικός προσδιορισμός αυτό το «λαϊκό», «λαϊκός», σημαίνει φυσικά καθετί που αναφέρεται στο λαό, απευθύνεται στο λαό ή προέρχεται από το λαό. Και επειδή βέβαια και η αναφορά αυτή και η προέλευση και κυριότατα ο ίδιος ο «λαός» είναι έννοιες πολύ ακαθόριστες, η σημασία που παίρνουν μπορεί να είναι διαφορετική για τον καθένα που τις χρησιμοποιεί. Ο όρος του «λαϊκού» μπορεί, έτσι, για άλλους να προσδιορίζει τα φαινόμενα και τα προϊόντα του λαϊκού πολιτισμού, που κι αυτός ωστόσο επιβάλλει πάντοτε να καθορίζονται τα όριά του, τα τοπικά και τα χρονικά, και να καθορίζεται επίσης η έκτασή του η κοινωνική. Ένα βήμα ακόμα πιο πέρα: ταυτίζοντας κανέναν, όπως εγώ τουλάχιστον το βρήκα σωστό, την λογίαν παράδοσιν με τις δυνάμεις που εκπροσωπούν και πραγματώνουν τη συντήρηση μπορεί κανέναν να δίνει και αξιολογική σημασία στο λαϊκό, εννοώντας μ' αυτό καθετί γνήσιο, υγιές, εθνικό, προσδευτικό και ό, τι άλλο του χρειάζεται και δεν μπορεί να το προσδιορίσει με τρόπο πιο συγκεκριμένο.

[...] Από την αρχή πρέπει να ξεκαθαρίσουμε, για να συνεννοηθούμε, πως είναι νόμιμο να χρησιμοποιούμε τον όρο «λαϊκός πολιτισμός» με δύο σημασίες. Από τη μια μεριά, να θεωρούμε λαϊκό πολιτισμό τον πολιτισμό της κλειστής αγροτικής, μεσαιωνικής κοινότητας και, από την άλλη μεριά, να αποκαλούμε «λαϊκό», μέσα στη διαφορισμένη¹ πια κοινωνία, τον πολιτισμό των όχι ηγετικών στρωμάτων της κοινωνίας, αυτών που τα αποκαλούμε «λαό».

[...] Χωρίς να έχω καθόλου σκοπό να αναπτύξω εδώ μια θεωρία της λαογραφίας, θα καθόριζα τα γνωρίσματα του λαϊκού πολιτισμού, με τον ακόλουθο τρόπο. Τα χαρακτηριστικά του γνωρίσματα είναι: 1) Η καθολικότητά του, δηλαδή η αξία και η ισχύς του για όλα τα μέλη της κοινότητας. 2) Η καθολικότητά του με την έννοια ότι ανταποκρίνεται σε όλες τις εκδηλώσεις της κοινότητας και όχι σε μερικές. 3) Η λειτουργικότητά του, με την έννοια ότι σχετίζεται οργανικά με τον πρακτικό βίο της κοινότητας. 4) Η διάρκειά του.

Κείμενο 3

ΣΤΡΑΤΗΣ ΜΥΡΙΒΗΛΗΣ (1890-1969)

Ο Βασίλης ο Αρβανίτης (απόσπασμα)

Το ακόλουθο κείμενο προέρχεται από τη νουθέλα Ο Βασίλης ο Αρβανίτης (Βιβλιοπωλείον της Εστίας, Αθήναι, 1989, σ. 9-10).

Είναι λογής παλικάριές, είναι και λογής παλικάρια. Το κάθε τι στη ζωή το αγναντεύεις και το χαίρεσαι μέσα στον περίγυρό του. Όμως μέσα του είναι κ' ένας σκοπός που το κυβερνά, κι αυτός είναι που του δίνει το νόημά του. Κάθε καρπός θέλει τη γης και το κλίμα του για να μελώσει, θέλει κ' ένα στόμα να τον βυζάξει. Κάθε καράβι θέλει τα νερά του για να πλέψει,² όμως η μοίρα του, εκεί σ' ένα μακρινό λιμάνι στέκεται και το καρτερεί. Έτσ' είναι.

Μόνο το Βασίλη τον Αρβανίτη, που στάθηκε μέσα στα παιδιάτικα μου όνειρα ο αρχάγγελος της παλικάριάς, τόσα χρόνια περνούσαν από πάνω μου, μέστωναν τη στόχασή μου, και μολαταύτα δε μπορούσα να καταλάβω το θάμα της ορμής του. Τι γύρευε, πού τραβούσε και τι πίστευε. Και μόνο τώρα, που ωρίμασε ο καημός στην ψυχή και στέριωσε ο καιρός την αντριά³ μου, τον κατάλαβα.

¹ διαφορισμένη: διαφοροποιημένη, διαχωρισμένη.

² πλεύσει.

³ ανδρεία.

Σήμερα, από την κορφή της ζωής, γυρίζω τα μάτια προς τα περασμένα, αγναντεύω τους αλλοτινούς ανθρώπους που έφυγαν, ανιστορώ τα πρόσωπα, τις κουβέντες και τα διανέματα.⁴ Μια ανάσα ζεστή και γλυκιά, έτσι σαν από ζεστό ψωμί, έρχεται από κει, γλείφει το πρόσωπο, ψιλή φλόγα.

Μοσχοβολά αβαγιανούς⁵ και ρίγανη, σταφύλια πατημένα και τσακισμένα φύλλα της πικραμυγδαλιάς, που κανέννας μας δεν άπλωνε να κόψει τα τσάγαλά⁶ της πάνω από τη στέρνα. Είναι οι αψιές μυρουδιές της θαλασσινής εξοχής και του σπιτιού, που μου στέλνουν τα παιδιάτικα καλοκαίρια. Τα νησιώτικά μου τα καλοκαίρια.

Περνούν μπροστά από τα μάτια μου, χτυπημένα απότομα από τα ασημένια σπαθιά των μεσημεριών. Τραγούδια Αιγαιοπελαγίτικα πάνε κ' έρχονται, ορμούν σαν τα χελιδόνια γύρω στις κούνιες, που πετάν από δέντρο σε δέντρο. Γεμίζουν βουή τις βάρκες και τις ταβέρνες.

ΘΕΜΑΤΑ

ΘΕΜΑ 2 (μονάδες 35)

Ερώτημα 1^ο (μονάδες 15)

Ποια είναι η διπλή σημασία του όρου «λαϊκός» (μονάδες 10) και ποια του όρου «λαϊκός πολιτισμός» (μονάδες 5), σύμφωνα με το Κείμενο 2; Να απαντήσεις σε μία παράγραφο 70-80 λέξεων.

Μονάδες 15

Ερώτημα 2^ο (μονάδες 10)

Στο Κείμενο 1, αν και κυριαρχεί η χρήση του γ' ρηματικού προσώπου, ωστόσο, σε ορισμένα σημεία ο συγγραφέας χρησιμοποιεί και το α' πληθυντικό πρόσωπο. Να εντοπίσεις δύο σχετικά παραδείγματα χρήσης του α' πληθυντικού προσώπου (μονάδες 5) και να αξιολογήσεις το επικοινωνιακό αποτέλεσμα αυτής της γλωσσικής επιλογής (μονάδες 5).

Μονάδες 10

Ερώτημα 3^ο (μονάδες 10)

«Από την αρχή πρέπει να ξεκαθαρίσουμε, για να συνεννοηθούμε, πως είναι νόμιμο να χρησιμοποιούμε τον όρο “λαϊκός πολιτισμός” με δύο σημασίες. Από τη μια μεριά, να θεωρούμε λαϊκό πολιτισμό τον πολιτισμό της κλειστής αγροτικής, μεσαιωνικής κοινότητας

⁴ νεύματα.

⁵ λεβάντα.

⁶ άγουρα αμύγδαλα.

και, από την άλλη μεριά, να αποκαλούμε “λαϊκό”, μέσα στη διαφορισμένη πια κοινωνία, τον πολιτισμό των όχι ηγετικών στρωμάτων της κοινωνίας, αυτών που τα αποκαλούμε “λαό”»: Να μετασχηματίσεις την παραπάνω παράγραφο του Κειμένου 2, ώστε το ρηματικό πρόσωπο από πρώτο πληθυντικό να είναι τρίτο πληθυντικό (μονάδες 8) και να εκθέσεις με συντομία τι αλλάζει σε επίπεδο ύφους λόγου (μονάδες 2)

Μονάδες 10

ΘΕΜΑ 3 (μονάδες 15)

Να ερμηνεύσεις τη συναισθηματική στάση του αφηγητή απέναντι στα περασμένα στο Κείμενο 3, αξιοποιώντας τρεις κειμενικούς δείκτες. Ποιες σκέψεις και συναισθήματα σου προκάλεσε η ανάγνωσή του; Η απάντησή σου να εκτείνεται σε 150-200 λέξεις.

Μονάδες 15